

– we build a sequence in which the length of the code is $L_N = 28$; in twelve positions ($N = 12$) we place symbols "1" according to formula (2), and fill the rest of the positions with symbols "– 1":

1, 1, 1, -1, -1, 1, 1, 1, -1, -1, -1, -1, -1, -1, 1, -1, 1, -1, 1, -1, -1, 1, -1, -1, 1, -1, -1, 1.

The resulting sequence is an impulse sequence with the property «no more R -matches», for which the value of the autocorrelation function does not exceed two (with the exception of the main petal):

28, -1, 0, 1, -2, 1, 2, 1, -2, 1, -2, 1, -2, 1, 2, -1, 2, -1, -2, -1, -2, -1, 2, -1, -2, -1, 0, 1.

Here, the ratio of the main petal to the other petals is 14, which is more than Barker signals. By choosing other variants of IRB, we can similarly obtain variants of discrete signals with the specified properties.

Conclusions. Therefore, the use of ideal ring bundles for the synthesis of discrete signals makes it possible to simplify their construction, due to the exclusion of such operations as finding primitive irreducible polynomials $GF(p^\alpha)$ over the field minimum length.

References:

1. Aljalai A.M.N., Feng C., Leung V.C.M., Ward R. »Improving the energy efficiency of dft-s-ofdm in uplink massive mimo with barker codes: in 2020 International Conference on Computing, Networking and Communications (ICNC), 2020, pp.731-735. doi:10.1109/ICNC47757.2020.9049829.

2. Kellman M., Rivest F., Pechacek A., Sohn L., Lustig M. Barker-coded nodepore resistive pulse sensing with built-in coincidence correction: in 2017 IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP), 2017, pp.1053-1057. doi:10.1109/ICASSP.2017.7952317.

3. R. Lakshmi, D. Trivikramarao, Subhani S., Ghali V.S. Barker coded thermal wave imaging for anomaly detection: in 2018 Conference on Signal Processing And Communication Engineering Systems (SPACES), 2018, pp.198–201. doi:10.1109/SPACES.2018.8316345.

4. Riznyk O., Povshuk, Kynash Y., Yurchak I. Composing method of anti-interference codes based on non-equidistant structures: in 2017 XIIIth International Conference on Perspective Technologies and Methods in MEMS Design (MEMSTECH), Lviv , 2017, pp.15-17. doi:10.1109/MEMSTECH.2017.7937522.

5. Riznyk V., Riznyk O., Balych B., Parubchak V. Information Encoding Method of Combinatorial Optimization. 2006 International Conference – Modern Problems of Radio Engineering, Telecommunications, and Computer Science, Lviv-Slavsko, 2006, pp.357-357. doi:10.1109/TCSET.2006.4404550.

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТЯНСЬКИХ ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ОСВІТНЬО-КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-300-2-19>

Тетяна ГРИГОРЕНКО

доктор педагогічних наук, доцент,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

e-mail: tetyana.hryhorenko@udpu.edu.ua

Вступ. Інформаційне суспільство вимагає формування комунікативних здатностей, культивування високих духовних ідеалів кожної особи на основі конструктивізму як життєвої позиції, утвердження культури толерантності стосовно представників інших культур. Сучасні виклики глобалізованого суспільства спонукають до переосмислення звичних характеристик і норм освітньої діяльності. Освіта стає основним показником інтелектуального, культурного, духовного, соціального, економічного розвитку суспільства та держави.

Завдання інноваційної освіти полягає в забезпеченні реальної, а не декларованої пріоритетності освіти. Ідеї й технології змінюються швидше, ніж покоління людей, тому потрібно насамперед забезпечити високу функційність людини в різних, часто непередбачуваних умовах. Найбільшої актуальності набувають інновації у сфері вищої педагогічної освіти, що спрямовані на формування особистості професіонала, здатності до інноваційної діяльності на основі соціального замовлення, оновлення змісту освітнього процесу, професійно-творчої діяльності. Освітню політику й діяльність усіх закладів вищої освіти (далі – ЗВО) потрібно спрямовувати на ґрунтовну соціально-економічну, комп'ютерну, досконалу мовну, педагогічну підготовку вчителів української мови і літератури.

Основні аспекти організації навчання мови у ЗВО: орієнтація освітнього процесу на національні й загальнолюдські цінності; формування мовознавчого світогляду; окреслення стратегії сучасного навчання мови на основі комунікативного підходу; раціональне поєднання сучасної лінгводидактики та методики викладання мови з класичними методами навчання; застосування інноваційних технологій; практичне впровадження діалогу різних культур тощо. До провідних напрямів розвитку системи мовно-педагогічної освіти належать такі: професійно-особистісний розвиток майбутнього вчителя української мови і літератури на засадах особистісної педагогіки; увідповіднення змісту психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки з вимогами інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбуваються в соціально-економічній, духовній, гуманітарній сфері, у закладах загальної середньої освіти [11]; модернізація освітньої діяльності вищих педагогічних навчальних закладів, які готують майбутніх учителів української мови і літератури, на основі інтеграції традиційних педагогічних і новітніх мультимедійних навчальних технологій, а також створення нового покоління дидактичних засобів; удосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності тощо.

Виклад основного матеріалу. Особливої актуальності набуває проблема систематичного збагачення й оновлення знань і вмінь для постійного підвищення якості виконання своїх професійних обов'язків сучасним учителем української мови і літератури, специфіка педагогічної діяльності якого немислима без неперервної лінгвосамоосвіти. Це вмотивоване, по-перше, кількісно-якісними властивостями мови як навчальної дисципліни (висока динамічність системи мовних одиниць, склад яких постійно варіюється, зокрема, через регулярну появу нових термінів, неологізмів, запозичень тощо); по-друге, широким різноманіттям контекстів комунікативно-мовленнєвої дійсності; по-третє, необхідністю постійного практичного застосування комунікативних умінь та навичок.

Проблема підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в умовах освітньо-комунікативного середовища ЗВО охоплює широке коло питань та є актуальною для вітчизняних дослідників сучасної доби. У ході наукового пошуку доцільно дослідити сутність і кореляцію ключових понять відповідно до порушеного питання: «мовна освіта», «філологічна освіта», «педагогічна освіта», «професійна підготовка вчителя української мови і літератури», «професійна компетентність учителя української мови і літератури», «професійно-комунікативна діяльність», «готовність учителя української мови і літератури до професійно-комунікативної діяльності», «освітньо-комунікативне середовище».

У контексті аналізу функційних характеристик варто зазначити, що вчитель використовує сформовані знання й уміння на практиці в науковій, літературно-видавничій та освітній сферах. Провадячи професійну діяльність, учителі української мови і літератури опановують мови в теоретико-практичному, синхронно-діахронному, діалектологічному, стилістичному, соціокультурному вимірах, а також вивчають українську й зарубіжну художню літературу, усну народну творчість, стилістику, міжкультурну усну та писемну комунікацію, методичні аспекти навчання мови і літератури, психолого-педагогічні норми організації освітнього процесу в закладі загальної середньої освіти (далі – ЗСО). Учитель української мови і літератури повинен досконало володіти комунікативними стратегіями, майстерно послуговуватися мовою в освітньому процесі, у ході роботи над стандартизацією й уніфікацією науково-технічної термінології, реферування, налагодження ефективної педагогічної комунікації. Отже, професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури передбачає засвоєння базових наукових теорій, концепцій, принципів, категорій, методів і понять філософії, філології, педагогіки, методики, психології тощо.

Теоретичну й практичну цінність мають наукові праці відомої української дослідниці О. Семеног, яка вперше провела ретроспективний аналіз національного досвіду професійної підготовки педагогів-філологів, зробила спробу оновити методологію змісту й технологій підготовки компетентних фахівців цієї спеціальності, запропонувала власну модель системи професійної підготовки вчителів-словесників, з огляду на компетентісно-орієнтований підхід. Під професійною підготовкою майбутніх учителів української мови і літератури авторка розуміє сукупність психологічних і моральних якостей особистості, знань, умінь, навичок, оволодіння якими дає змогу словесникам викладати предмети в загальноосвітніх закладах різних типів [17, с.28]. Ефективна підготовка вчителя української мови й літератури, за висловом науковця, уможливорює єдність професійно компетентного фахівця-дослідника й культуромовної особистості, сформованість потребісно-мотиваційної, інформаційної, операційної готовності до творчої філологічної, наукової та самоосвітньої діяльності. О. Семеног (2005) пропонує спрямувати професійну підготовку майбутніх учителів-словесників на формування їхньої професійної компетентності. У працях виокремлено й докладно описано компетенції вчителя-словесника: лінгвістичну, мовну, комунікативну, фольклорну, літературну, культурознавчу, педагогічну, психологічну, методичну, інформаційну та дослідницьку, якими студенти оволодівають під час вивчення дисциплін.

Створення високоєфективної системи неперервної професійної освіти вчителя української мови і літератури можливе за умови формування мотиваційно-ціннісної спрямованості на неперервне професійно-педагогічне самовдосконалення [17, с.8].

Науковий пошук О. Семеног продовжений у перспективних розвідках М. Ячменик, де обґрунтовано теоретичні й методичні аспекти мовно-методичної підготовки майбутніх учителів-словесників до використання засобів медіаосвіти. У монографічній праці схарактеризовано цілісний педагогічний процес взаємозв'язку навчально-пізнавальної, науково-дослідницької, практичної підготовки, що спрямований на формування готовності вчителів-словесників навчати мовно-літературних предметів, проводити гурткову роботу в ЗЗСО, з огляду на педагогічно доцільні засоби медіаосвіти та індивідуальні особливості учнів.

В умовах реалізації концепції Нової української школи особливу роль відіграє формування інформаційно-цифрової компетентності вчителя-словесника, що скерована на здатність створювати й використовувати засоби медіаосвітнього продукту в професійній діяльності; розвиток критичного мислення; аналітичних умінь; комунікаційних навичок. Практичне значення мають інноваційні інструменти й засоби медіаосвіти (технічні, програмні, мережеві, креолізовані, аудіовізуальні), які сприяють ефективності виконання професійних завдань із формування компетентної мовної особистості учня, його соціалізації, духовному збагаченню, розвитку моральних цінностей, естетичному вихованню. Зміст авторського спецкурсу «Медіакультура вчителя-словесника» заслуговує на впровадження як варіативний освітній компонент освітньо-професійної програми або варіативний модуль мовно-методичної підготовки майбутнього вчителя-словесника. Підтримуємо думку дослідниць, що вчитель-словесник в освітньому процесі має не тільки застосовувати засоби медіаосвіти для унаочнення тем занять із мовно-літературних предметів, а й навчити учнів грамотно моделювати свій медіапростір: бути репрезентантом цінностей громадянської відповідальності особистості, критично споживати медіаінформацію, уміти комунікувати в мережевому просторі, зважаючи на соціальну толерантність, уміти захистити себе від кібератак (булінг, тролінг, мова ворожнечі); володіти навичками розуміння, аналізу (факт-чекінг), редагування медіатексту (уміти не лише відповідати на запитання, які постають під час перегляду / прослуховування медіаконтенту, а й правильно їх формулювати; знати про основи кібербезпеки, розрізняти фейкові, пропагандистські, маніпулятивні тексти); створювати якісний медіапродукт (графічний, аудіовізуальний). Важливість професійних та особистісних рис актуалізує необхідність удосконалення фахової, мовно-методичної підготовки вчителів-словесників до використання засобів медіаосвіти [18].

У контексті обґрунтування методологічних засад проблеми дослідження варто апелювати до праць Л. Базиль, О. Вовк, Л. Мацько, О. Семеног та ін., де викладено наукові підходи й окреслено вектори вдосконалення професійної підготовки вчителів української мови і літератури. Так, О. Вовк наголошує на необхідності комплексного поєднання в освітньому процесі компетентнісного, комунікативного, когнітивного, культурологічного, аксіологічного, особистісно орієнтованого й герменевтичного підходів, що вможливує системність професійної підготовки, паралельний мовленнєвий і когнітивний розвиток студентів, формування їхнього множинного інтелекту, картини світу, мовної особистості, ментального та знанневого простору [4, с.6-7]. Водночас, за висловом О. Семеног, у цифрову добу важливого значення для підготовки майбутніх учителів-словесників набуває праксеологічний підхід, що дає змогу розробити й обґрунтувати норми ефективної педагогічної діяльності та максимальної доцільності педагогічних дій. Авторка описує академічну лекцію крізь призму основних рис педагогічної праксеології, акцентує увагу на змінах формату лекцій (проблемних, інтерактивних дискусій, групової роботи, лекції-візуалізації, відеолекції), а також на новій ролі онлайн-лектора [16]. На нашу думку, поєднання герменевтики й педагогічної праксеології сприяє підвищенню готовності суб'єктів пізнання до самоактуалізації в майбутній фаховій діяльності, зокрема в професійно-комунікативній.

Реалізація державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року передбачає запровадження змін у системі шкільної освіти. Освітні новації вимагають належного реагування закладів вищої освіти, які готують майбутніх учителів, зокрема української мови і літератури [11]. Поєднання мистецтва мови й мовлення, мовленнєвої культури та професійної комунікації, емоцій і мовленнєвої поведінки потребує високого рівня професійної компетентності вчителя української мови і літератури.

У «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.) зазначено, що освітні програми підготовки педагогів містять складники психолого-педагогічної та практичної підготовки, а в багатьох випадках предметної спеціальності, зокрема з методикою викладання, використанням інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій.

Обов'язковий складник освітнього процесу підготовки здобувача до педагогічної професії – неперервна педагогічна практика. Для виконання цього ключового завдання обсяг практичної підготовки має становити не менше як 30 кредитів ЄКТС у межах обов'язкової частини бакалаврських програм (починаючи з першого року навчання). Не менше від половини обсягу практичної підготовки має бути заплановано для проходження виробничої практики із самостійним виконанням професійних завдань [12, с.14].

З огляду на положення «Концепції розвитку педагогічної освіти» (2018 р.), у підготовці вчителя української мови і літератури необхідно посилювати психолого-педагогічний складник підготовки (психолого-педагогічну компетентність), що акумулює здатність планувати й організовувати освітній процес із навчання української мови і літератури, формувати в учнів ключові компетентності; реалізувати пошук ефективних шляхів мотивації учнів до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомлене ставлення до навчання); створювати психологічно безпечне комфортне освітнє середовище у ЗЗСО; виховувати учнів (зокрема засобами української мови і літератури); рефлексувати й коригувати власну педагогічну діяльність; застосовувати сучасні методи та технології навчання (як-от ІКТ); створювати навчально-методичне забезпечення для проведення занять з української мови та літератури; використовувати методики діагностики психологічного розвитку учнів; розуміти специфіку професійної діяльності й вимоги до професіоналізму вчителя української мови і літератури; відстежувати сучасні тенденції в підготовці вчителя української мови і літератури за кордоном; оперувати знаннями з академічної та професійної мобільності; демонструвати дотримання академічної доброчесності.

У зв'язку із змінами вимог до освітніх програм підготовки вчителів української мови і літератури, які необхідні для впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» необхідно модернізувати ОПП. Це передбачає «впровадження компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходу в педагогічній освіті, забезпечення формування загальних (універсальних, ключових тощо) компетентностей, набуття педагогічними працівниками вмінь та досвіду формування компетентностей в учнів, опанування педагогічних технологій, в тому числі, з використанням елементів інформаційнокомунікаційних та цифрових технологій, посилення практичної складової педагогічної освіти, максимальне наближення психолого-педагогічної та методичної підготовки до умов практичної фахової діяльності, запровадження принципу дитиноцентризму та педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, вчителя, батьків і громадськості з урахуванням принципів інклюзивної освіти; набуття навичок дослідницької діяльності на майбутній посаді; набуття необхідних компетентностей та досвіду роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного та спеціального навчання; формування менеджерських (управлінських) навичок із широким використанням інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій для ефективної діяльності в умовах реальної автономії закладів освіти; забезпечення практичної підготовки шляхом неперервної педагогічної практики студентів на базі закладів дошкільної, загальноосвітньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти; сприяння формуванню соціально зрілої особистості педагогічного працівника, прийняттю цінностей громадянського (відкритого демократичного) суспільства, поваги до держави та її правової системи, усвідомлення обов'язку захисту України, національної ідентичності та толерування полікультурності, готовності до трансляції цих якостей учням; прищеплення інноваційності як способу мислення та ключового інструменту лідерства в умовах державно-громадського партнерства, сприйняття глобалізації освітніх процесів та конкурентності як обов'язкових умов розвитку системи педагогічної освіти» [12, с.16].

На думку Н. Фоміних (2010), досягнення високого рівня сформованості готовності майбутніх учителів української мови і літератури до застосування інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) у професійній діяльності можливе за умови побудови навчання як цілісної системи. В авторській моделі процес підготовки майбутніх учителів української мови і літератури до застосування ІКТ у професійній діяльності подано у вигляді цілісної системи взаємопов'язаних елементів, які становлять стійку єдність. Основним результатом, на який зорієнтовано впровадження моделі, є готовність майбутніх учителів української мови і літератури до застосування ІКТ у професійній діяльності [22]. Цифрова нарративізація розширює можливості збагачення розповіді почуттєво-емоційними та суб'єктивними характеристиками. «Імпонують ідеї та практичні поради науковців щодо можливостей і переваг застосування цифрових нарративів у навчальному процесі. Феномен цифрових нарративів спонукає до глобального переосмислення традиційного розуміння предмета вивчення гуманітарних наук, а також методів навчання (конвергенція традиційних методів із використанням ІКТ)» [6, с.65].

Сучасні засоби ІКТ слугують базою для реструктурування навчального процесу, з огляду на індивідуальні можливості студентів-філологів, їхні інтереси, здібності, навчальний і життєвий досвід.

Підтримуємо позицію М. Кадемії, Р. Гуревича щодо необхідності постійного вдосконалення інформаційно-освітнього середовища ЗВО для задоволення індивідуальних освітніх потреб студентів через підвищення рівня підготовки в галузі інформаційних технологій, а також динамічного поєднання різних засобів комунікації, які акумулюють інтелектуальний і культурний потенціал ЗВО [8].

Узагальнення та систематизація наукових джерел дає підстави трактувати професійну підготовку вчителів української мови і літератури в умовах освітньо-комунікативного середовища (далі – ОКС) як цілісний, динамічний, системний педагогічний процес (у взаємозв'язку навчально-пізнавального, науково-дослідницького, практичного складників), спрямований на якісні зміни, що ефективно впливають на проєктування індивідуальної освітньої траєкторії майбутнього вчителя української мови і літератури на когнітивному, діяльнісному й особистісному рівнях, з огляду на специфіку мовного та літературознавчого потенціалу, культурні та національні особливості мови, а також формують його готовність до професійно-комунікативної діяльності (далі – ПКД), професійного самовдосконалення й самореалізації. Результатом підготовки є готовність учителя української мови і літератури до ПКД, сформований сучасний світогляд, професійні знання інноваційного характеру. Цей процес відбувається поетапно й неперервно, на засадах комплексного аналізу зовнішніх і внутрішніх чинників, педагогічних закономірностей освітнього процесу, методологічних підходів та педагогічних принципів. Якісна професійна підготовка вчителів української мови і літератури можлива за умови дослідження досягнень українських науковців і практиків, а також позитивного зарубіжного досвіду, особливостей професійно-комунікативної діяльності вчителів української мови і літератури.

Досягнення компромісу між запитами суспільства, рівнем професіоналізму вчителів української мови і літератури і результатами їхньої професійної діяльності актуалізує необхідність реформ для вдосконалення професійної компетентності вчителя, орієнтованої на самовдосконалення й професійне зростання, досягнення особливого авторитету у сфері соціального партнерства, налагодження гармонійних педагогічних взаємин і взаєморозуміння з новою генерацією учнівської молоді. Досягнення високого рівня професійної компетентності вчителя української мови і літератури сприяє самовдосконаленню навчально-пізнавальної та професійної діяльності, слугує показником готовності до професійної діяльності та вагомим кроком до педагогічної майстерності.

На жаль, вітчизняна практика, результати експериментальних досліджень і рефлексія власного досвіду засвідчують, що в учителів української мови і літератури недостатньо високий рівень готовності до професійно-комунікативної діяльності. Це зумовлене низкою зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких – брак результативних інноваційних технологій навчання, низький рівень науково-методичного забезпечення, нагальна потреба в розробленні системи заходів щодо покращення якості підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, зокрема створення комфортного освітнього (освітньо-комунікативного) середовища. Таке середовище передбачає створення атмосфери толерантності, відповідальності, академічної доброчесності; стимулює самопідготовку й саморефлексію; пропагує різні форми навчальної активності та комунікації; формує потяг і творче ставлення до навчання; забезпечує реалізацію студентоцентрованого підходу тощо.

Вивчення різних підходів до витлумачення поняття «освітнє середовище» дає змогу стверджувати, що науковці інтерпретують цей феномен на кількох рівнях, обстоюючи відмінні погляди на його структуру, зміст і функції, моделі. Запропоновано обґрунтування освітнього середовища за двома основними напрямками: соціально-психологічним (взаємодія особистості з навколишнім світом) і соціально-педагогічним (розвиток ціннісних орієнтацій та поведінки особистості). Загальновизнаними вважають такі моделі освітнього середовища: *екологоособистісна* (В. Ясвін); *екопсихологічна* (В. Панов); *комунікативна* (В. Рубцов); *антрополого-психологічна* (В. Слободчиков); *психодидактична* (В. Лебедева, В. Орлов); *модель освітнього середовища певного навчального закладу* (А. Артюхіна, Г. Беляєв, Т. Бородкіна, О. Васильєва, О. Горчакова, В. Козирев, Ю. Кулюткін, В. Новиков та ін.); *модель безпечного освітнього середовища* (В. Пилипенко, Н. Чесноков, Л. Сидорова, Н. Нечипор та ін.); *модель інформаційного середовища* (Ю. Биков, Р. Гуревич та ін.).

Узагальнену модель освітнього середовища ЗВО представлено на рис.1.

Рис.1. Узагальнена модель освітнього середовища ЗВО (за технологією В. Шеймана)

Структура освітнього середовища ЗВО покликана забезпечувати професійну підготовку майбутніх учителів української мови і літератури у поєднанні з особистісним розвитком, сприяти задоволенню потреб особистості в саморозвитку, самовдосконаленні, самореалізації, створювати підґрунтя для формування ціннісних орієнтирів та мотивів діяльності. Особливу увагу потрібно зосереджувати на створенні можливостей для формування й розвитку якостей особистості, які необхідні для побудови та реалізації успішної життєвої й індивідуальної освітньої траєкторії.

До структурних компонентів освітнього середовища належать такі: суб'єктний, ціннісно-цільовий, організаційний, змістовий, комунікативний, діяльнісний, інформаційний, ресурсний, управлінський. Водночас, освітнє середовище охоплює взаємопов'язані мікросередовища: навчальне, науково-дослідницьке, виховне, управлінське, інформаційно-комунікативне, ресурсне та ін. За якісними характеристиками освітнє середовище описують за низкою критеріїв: дух, атмосфера, комфорт, психологічний клімат, безпека, доброзичливість, толерантність, міжособистісна взаємодія, змістова насиченість, варіативність, динамізм.

Особливості створення інформаційно-освітнього середовища, упровадження й використання комп'ютерної техніки та нових інформаційних технологій в освіті досліджують В. Биков, Я. Ваграменко, Р. Гуревич, М. Жалдак, І. Захарова, М. Кадемія, В. Кухаренко, Н. Морзе, Ю. Рамський, С. Сисоєва, О. Спірін, П. Стефаненко, В. Сумський, І. Якиманська та ін. За висловом Р. Гуревича, інформаційно-освітнє середовище – багатокомпонентна система, що акумулює не лише комунікаційні, комп'ютерні, організаційні ресурси, а й інтелектуальний, культурний потенціал закладів вищої освіти, функційну інфраструктуру, забезпечуючи єдиними технологічними засобами діяльність викладачів і студентів [9].

Учені доводять, що мета створення єдиного інформаційно-освітнього середовища у ЗВО – формування успішної інтелектуальної та творчо розвиненої особистості, яка володіє високою інформаційною культурою [9]. Як стверджує І. Шахіна, основне завдання інформаційно-освітнього середовища ЗВО пов'язане з наданням принципово нових можливостей для пізнавальної творчої діяльності людини. Це може бути досягнуто завдяки сучасному інформаційному й технічному оснащенню основних видів діяльності в освіті (навчальна, педагогічна, науково-дослідницька, організаційно-управлінська, експертна та ін.). Інформаційно-освітнє середовище дає змогу досягати підвищення ефективності та якості процесу навчання; інтенсифікації наукових досліджень у ЗВО; скорочення часу й поліпшення умов для освіти; посилення оперативності та ефективності управління

окремими освітніми установами й системою освіти в цілому; інтеграції національних інформаційних освітніх систем до світової мережі, що полегшує доступ до міжнародних інформаційних ресурсів у галузі освіти, науки, культури тощо [23]. На думку О. Соколової, інформаційне середовище ЗВО – це один з аспектів їхньої діяльності, що охоплює організаційно-методичні засоби, сукупність технічних і програмних засобів зберігання, оброблення, передання інформації, забезпечуючи оперативний доступ до інформації та реалізуючи освітні наукові комунікації [14].

В. Мойсеев пропонує таке визначення: інформаційно-освітнє середовище – єдиний інформаційно-освітній простір, побудований за допомогою інтеграції інформації на традиційних та електронних носіях і комп'ютерних телекомунікаційних технологіях взаємодії. Такі «середовища міститимуть, наприклад, модель предметної галузі разом з потужними засобами подання та репрезентації об'єктів вивчення, включаючи візуалізацію, можливості віртуальної реальності, засоби імітації експерименту; підсистему комп'ютерної підтримки встановлення нових закономірностей; інтерактивного опанування поняттями та символікою; формулювання тверджень, їх подальшого узагальнення та систематизації; підсистему фіксації проблемних ситуацій, постановки та розв'язання задач; а також оцінювання результатів навчання» [24]. Згідно з міркуваннями М.Шишкіної, «удосконалення методів подання знань призводитиме до створення набагато потужніших ієрархічних, багаторівневих баз знань, об'єднання їх у бібліотеки або банки експертних знань з різноманітних наукових галузей та їх підрозділів. Використання таких банків дає можливість учневі залучати відомості з декількох суміжних дисциплін для розв'язання, наприклад, відкритої проблеми» [24].

У педагогічному словнику за редакцією С. Гончаренка запропоновано таку дефініцію поняття «інформаційно-навчальне середовище»: сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-навчальної взаємодії між учнями, викладачем і засобами нових інформаційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності учня за умов наповнення компонентів середовища (різні види навчального, демонстраційного обладнання, програмні засоби й системи, навчально-наочні посібники тощо) із предметним змістом певного навчального курсу [5, с.149-150].

На підставі викладу необхідно обґрунтувати та спроектувати освітньо-комунікативне середовище для підготовки майбутніх учителів української мови і літератури у ЗВО. Професійне становлення особистості вчителя української мови і літератури відбувається в спілкуванні під час як аудиторної навчальної, так і позанавчальної діяльності. У процесі самостійної діяльності студент опрацьовує матеріал (50-60 % навчального часу) за допомогою інформаційних технологій і ресурсів, різних засобів комунікації.

Створення ОКС, на наше переконання, забезпечить максимальний рівень комунікації й індивідуалізації навчання, завдяки широкому використанню освітніх та інформаційно-комунікаційних технологій, які сприяють формуванню стійких пізнавальних інтересів і мотивів у студентів, зменшують витрати часу на освоєння матеріалу, знімають напруженість, стимулюють пізнавальну активність та самостійність, розвивають творчі здібності й комунікацію.

ОКС – спеціально побудована інноваційна педагогічна система, що охоплює взаємопов'язані компоненти (навчальна / позанавчальна діяльність, комунікації, інформаційний простір, освітньо-інформаційні ресурси, наставництво, навчально-методичне забезпечення), які забезпечують інтеграцію мовознавчої, мовленнєвої, психолого-педагогічної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури на основі творчого поєднання сучасних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

ОКС – інтегроване, відкрите, динамічне, адаптивне середовище, що містить організаційні, управлінські, педагогічні, соціальні, методичні, навчальні й особистісні взаємозв'язки, функційно спрямоване на забезпечення ефективної комунікації (рис.2).

Навчальна / позанавчальна діяльність. За умови методично й дидактично виваженої організації викладачем педагогічної взаємодії зі студентом, навчальна / позанавчальна діяльність останнього розвивається та трансформується, студент набуває вмінь самостійно ставити перед собою мету, вибирати власну тактику і стратегію її реалізації, проводити проміжний і підсумковий контроль, регулювати й контролювати розумові процеси, що лежать в основі процесу навчання та супроводжують його.

Рис.2. Модель освітньо-комунікативного середовища ЗВО

Водночас варто зазначити, що традиційна система навчання має низку недоліків, серед яких – домінування словесних методів навчання, активність викладача й пасивність студента, орієнтованість навчальної програми на середнього студента, перенавантаження на пам'ять студентів, представлення інформації в абстрактно-логічній формі; переважання репродуктивних методів навчання, усталена структура заняття, нераціональне використання часу на організацію продуктивної діяльності студентів, брак застосування інноваційних технологій навчання, інтерактивних методів, відсутність методичних і методологічних підходів та принципів, які б оптимізували формування цілісності й системності знань на заняттях тощо. Нині система навчання у ЗВО не створює належних умов для ефективного розвитку творчих і комунікативних здібностей майбутніх учителів української мови і літератури. Унаслідок цього школа одержує «пасивних» учителів, які не готові до провадження професійної діяльності в стрімких умовах розвитку ІКТ. Особливо нагальною є потреба в оновленні змісту й підходів до їхньої фахової підготовки, зміщення уваги з процесу навчання на його результат, орієнтація змісту та організації навчання на сучасні методологічні підходи й принципи, вивчення зарубіжного досвіду, використання інноваційних інтерактивних педагогічних технологій, новітніх методик, сучасних методів, форм і засобів навчання, що сприятимуть формуванню готовності майбутніх учителів української мови і літератури до професійної діяльності в умовах інформаційно-комунікативно-освітнього середовища школи.

У цьому контексті ОКС реалізує низку *функцій*, а саме:

- *адаптивну*, що дає змогу пристосовуватися до змінних соціальних, освітніх і професійних вимог та адаптувати до них специфіку і зміст навчально-комунікативної діяльності;

- *інформаційно-пізнавальну*, яка полягає в потребі в самостійному набутті більш широких, систематизованих, глибоко осмислених, особистісно та професійно значущих мовних знань і мовленнєвих умінь;

- *компенсаторну*, що виявляється не лише в здатності студента усувати вади, але й у вмінні за необхідності компенсувати зафіксовані недоліки в знаннях і вміннях;

- *саморозвивальну*, яка розкривається в прагненні до постійного самовдосконалення відповідно до особистих самоосвітніх цілей та орієнтирів;

- *виховну*, що реалізується паралельно з функцією саморозвитку через розвиток якостей особистості як активного суб'єкта освітньої діяльності (самостійності, наполегливості, цілеспрямованості, самоорганізованості тощо);

- *рефлексивну*, яка зумовлює прагнення студента до формування рефлексивних умінь, необхідних для успішної професійно-комунікативної діяльності (самооцінювання, самоконтроль, самокорекція та ін.);

- *психологічну*, що пов'язана зі становленням Я-образу та уособлює повний спектр функцій професійно-комунікативної діяльності, оскільки в студента як у суб'єкта відбуваються якісні перетворення на всіх рівнях структури особистості, залежно від проходження ним кожного етапу на шляху до досягнення одного з рівнів готовності до професійно-комунікативної діяльності.

Посутню роль у навчанні спілкування й налагодження міжособистісної комунікації в процесі підготовки майбутніх учителів української мови і літератури мають відігравати фахові дисципліни.

Водночас практика доводить, що зміст дисциплін лінгвістичного й літературознавчого блоку не повною мірою забезпечує вивчення комунікативних стратегій і тактик. Постає потреба в оновленні змісту філологічної освіти та у створенні належного комунікативного середовища. Наприклад, лінгвістика вивчає проблеми вербальної комунікації – виникнення й розвитку мови та мовлення (усного й писемного, діалогічного та монологічного) як найважливіших засобів людського спілкування. У гносеологічному (грец. *gnosis* – пізнання і *logos* – вчення) аспекті, тобто в аспекті теорії пізнання, мовна комунікація – це обмін інформацією між комунікантами у формі повідомлень. В онтологічному (грец. *ontos* – ество) аспекті, тобто з урахуванням сутнісних характеристик (сфери локалізації, будови), мовна комунікація – це мисленнєво-мовленнєва діяльність, комунікативний процес. У прагматичному (грец. *pragma* – справа, дія) аспекті, тобто з урахуванням сфери та мети використання, мовна комунікація – це процес реалізації комунікативних інтенцій мовців (за сучасним українським мовознавцем Флорієм Бацевичем, комунікативних намірів адресанта – осмислених чи інтуїтивних, які визначають внутрішню програму мовлення і спосіб її втілення) у спільній діяльності [2, с.28]. Серед вибіркових дисциплін, на нашу думку, варто було б передбачити такі: «Теорія мовної комунікації», «Комунікативні стратегії й тактики», «Міжкультурна комунікація», «Крос-культурна взаємодія», «Риторика», що вивчають різні аспекти комунікації в контексті інформації, групової та масової комунікації. Учені Ф. Бацевич, Л. Мацько, О. Яшенкова наголошують, що зі змінами в суспільній організації змінюється роль особистості, набувають значення її вміння взаємодіяти з іншими людьми, використовуючи різні стратегії й тактики комунікації. Зокрема, Ф.Бацевич доводить, що «діалог вибудовується за певними принципами: ...має процесуальну структуру, тобто у його межах наявний рух інформації між двома учасниками. Тому говорять про фази розмови: початок, середину, завершення; про головні, другогядні, епізодичні теми. Сам рух у діалозі створюється кроками (репліками). Зміна реплік відбувається за певними законами. Результатом процесу є його звязність. Кожен діалог відбувається у певному діалоговому середовищі, яке охоплює мовця, слухача, їхні стосунки, тональність і атмосферу між учасниками інтеракції. Діалогу притаманний комунікативний смисл як комплекс інтенцій учасників спілкування» [2, с.73].

Навчання в ОКС являє собою органічну структуру освітньо-комунікативної взаємодії. Погоджуємося з позицією Г. Панченка, який формулює вимоги до такого середовища: забезпечення особистісної орієнтованості навчання; створення умов для інтерактивного доступу до інформації та надання студентові свободи дій в управлінні процесом самопізнання об'єктів і явищ у заданих межах; розвиток інтелектуальних і творчих здібностей індивідуума; підвищення прагнення особистості до самостійної навчальної діяльності, обміну знаннями й співпраці; регулювання мотивації діяльності студентів під час використання комунікативних технологій; ґрунтовне проникнення в сутність досліджуваних процесів і явищ через можливість трансформації часу та простору [13].

Інформаційний простір. Інформаційний простір це інтегрована складова системи соціальних інституцій, яка реагує на відповідні інформаційно-комунікаційні виклики сучасності. Лакмусом таких трансформацій є відображення способу життя суспільства загалом, та освітній процес зокрема під час карантинних обмежень, що спричинені COVID-19, а з 24 лютого 2022 року – агресія російської федерації, коли усі освітні заклади одночасно перейшли на онлайн навчання. Саме ці обставини актуалізували можливості віртуального освітнього простору, змінивши ринок освітніх послуг та спроєктувавши альтернативну перспективу розвитку ЗВО. Інформаційний простір ЗВО охоплює різну інформацію: навчальний розклад, інформаційні повідомлення й новини, анонси, накази та розпорядження, графік навчального процесу, контакти, оголошення тощо. Сучасний інформаційний простір, з одного боку, надає безліч можливостей для комунікації, з іншого – ускладнює цей процес. Як зазначає І. Шоробура, основними вимогами до інформаційного простору ЗВО є вільний доступ студентів до телекомунікаційних послуг, зокрема до мережі Інтернет, ІКТ та інформаційних ресурсів; надання кожному студентові, викладачу можливості для здобуття знань, умінь і навичок із використанням ІКТ під час навчання, виховання та професійної підготовки; створення умов для формування комп'ютерної й інформаційної грамотності всіх працівників ЗВО, створення системи мотивацій щодо впровадження та використання ІКТ для формування широкого попиту на такі технології в процесі підготовки фахівців [25].

Особливості віртуального освітнього простору безпосередньо відображає організаційно-структурне утворення «віртуального університету», який визначено як інституцію «єдиної системи управління і навчання у ЗВО на основі інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та інформаційнокомунікаційних мереж (ІКМ)», і передбачає розв'язання завдань (організаційних, технологічних і методичних) [3, с.110]. А. Безуглий пропонує структуру віртуального університету: технічне (телекомунікаційне) середовище; інформаційно-комунікаційне середовище; навчально-методичне (освітнє) середовище; адміністративно-управлінське середовище) [3].

Функційний потенціал інформаційного простору ЗВО забезпечують інформаційні підсистеми, які задовольняють потреби й інтереси всіх учасників освітнього процесу. Наприклад, створені персональні кабінети студентів і викладачів дають змогу якісно управляти навчальним процесом, контролювати (проводити самоконтроль) навчальні результати студентів; переглядати розклад занять, навчальні плани, індивідуальні плани студента й викладача; отримувати вільний доступ до матеріалів лекційних, практичних занять, самостійної роботи; розсилати повідомлення студентам чи викладачам; брати участь у WEB-чатах, блогах, форумах; коригувати електронні журнали викладача тощо. На початку навчального року всі учасники освітнього процесу отримують інформацію щодо цілей, змісту та програмних результатів навчання, порядку й критеріїв оцінювання в межах окремих освітніх компонентів. Для успішної комунікації в інформаційному просторі ЗВО необхідно навчити студентів використовувати сучасні формати донесення своїх думок, ідей, фактів (інтерв'ю, подія, фото, інфографіка, есе, рисунки тощо), що дасть їм змогу сконцентрувати навчальні зусилля та ресурси, сфокусуватися на просторі й доступності різних повідомлень та інформації. Для майбутнього вчителя української мови і літератури важливо максимально наблизитися до своїх учнів засобами слова, інформації й ресурсної підтримки, що забезпечить початок діалогу, взаєморозуміння, взаємодію, наприклад:

- використання застосунків дистанційного навчання (Moodle, Google Classroom тощо);
- проведення вебінарів, відеоконференцій (BigBlueButton, Google Hangouts, YouTube та інші) – учитель створює обліковий запис у відповідному сервісі, планує трансляцію та надсилає посилання на заплановану трансляцію учням на електронні скриньки. Під час трансляції вчитель може демонструвати дошку, записувати, малювати на ній, надавати можливість дій учням (якщо це дозволяє сервіс);
- проведення чатів – спілкування користувачів мережі в режимі реального часу через інтернет-месенджери (Viber, Messenger, Telegram, WhatsApp), також можливість проведення чатів є в пошті Gmail;
- використання спільних документів Google (документів, презентацій, таблиць, малюнків тощо) дозволяє організувати роботу в режимі реального часу. Учні можуть як створювати документи разом (записувати відповіді, думки, формули, створювати разом слайди тощо) так і коментувати їх. Повний перелік цифрових інструментів для роботи учителів української мови та літератури подано у табл.1.

Таблиця 1

Перелік цифрових інструментів для роботи учителів української мови та літератури

Призначення цифрових інструментів	Приклади цифрових інструментів
Організація вебінарів	Zoom, Google Meet, Skype, Cisco Webex Meetings, Moodle
Організація спілкування через месенджери	Viber, WhatsApp, Telegram, Slack
Управління навчальною груповою роботою	Microsoft Teams, Granatum, TrainingSpace, Google Classroom
Проведення опитувань	Kahoot, Socrative, Plickers, Quizizz, Quizalize, Mentimeter
Організація спільної роботи з документами	Notion, G Suite Інструменти для візуалізації Visme, Easel.ly, Google Charts, Piktochart, Venngage, Canva
Інструменти для опитування	Classtime, Mentimeter, Kahoot, Poll Everywhere, Google Forms, EDpuzzle, ClassMaker
Інструменти для створення презентацій	Prezi, Moovly, Emaze, Beautiful.ai
Інструменти для створення ментальних мап	XMind, Mindmeister, Mindjet Coggle, WiseMapping, Mind42, FreeMind, Spider Scribe, Mindomo Хронологія подій Timeline JS, Tiki-Toki, TimeToast, Histropedia, Sutori Хмарини слів Tagul, Tagxedo, Wordle i Wordclouds
Віртуальні цифрові дошки	WikiWall, Tutorsbox, Glogster, Dabbleboard, Twiddla, Scribblar, Padlet, Educreations, Popplet, Realtimeboard (Miro), Twiddla
Хронологія подій	Timeline JS, Tiki-Toki, TimeToast, Histropedia, Sutori
Хмарини слів	Tagul, Tagxedo, Wordle i Wordclouds

- удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури в умовах створеного ОКС передбачає інформаційний обмін, інтерактивний діалог, реалізацію внутрішньої та зовнішньої системної комунікації, координацію комунікативно-педагогічних дій, фіксування й коригування навчальних результатів, а отже, готовності про професійно-комунікативної діяльності у ЗЗСО.

Комунікації. В інформаційному суспільстві важливо не лише вміти опрацьовувати інформацію, яка стає все більш доступною, а й навчитися впливати та переконувати за допомогою різних видів комунікації. Значущість і необхідність ефективного функціонування комунікацій у ЗВО засвідчують такі чинники: 1) комунікація – одна з основних умов існування й розвитку ЗВО; 2) комунікація реалізує взаємодію із зовнішнім середовищем, визначаючи рівень і якість ухвалення рішень; 3) комунікації характеризують стан внутрішнього середовища ЗВО через функціонування та взаємодію особистостей, структури, цілей, технології й завдань закладу; 4) комунікація створює неформальну структуру в процесі функціонування закладу, сприяє зближенню з нею формальної структури [26]. Водночас ефективність освітньої діяльності ЗВО, його структурних підрозділів, академічної спільноти багато в чому залежить від надійності комунікацій та досягнення взаєморозуміння.

Для результативної комунікації важливе значення мають засоби та форми комунікації, комунікаційні стратегії й тактики. В умовах ЗВО описують кілька форм комунікації: очне спілкування, електронна пошта, форуми й чати, модульне середовище, інтернет-конференції, блоги, онлайн-заняття, вайбер-групи, дошка оголошень, скринька, сайти ЗВО або кафедри тощо. У цьому контексті результативним є правильно розроблене повідомлення (меседж) для кожної форми (каналу) комунікації та отримання зворотного зв'язку, що забезпечує ефективність комунікації. Для процесу використовують найбільш дієві комунікативні стратегії й тактики. Наприклад, суттєве значення має структура повідомлення, яка зазвичай містить три складники: факти / твердження (викладені максимально логічно й лаконічно); підтвердження (статистичні дані, результати досліджень, цифри, інші докази, що унаочнюють твердження); приклади-емоції (навчальні, життєві, професійні тощо). Нижче подано приклад такого комунікаційного прийому, як «сандвіч-меседж»:

- *факт/твердження* – «Тисячі дітей із національних меншин в Україні є дискримінованими»;
- *підтвердження* – «За офіційними даними, 75% випускників угорськомовних шкіл Берегівського району Закарпаття навіть не подолали порогу «склав – не склав» під час ЗНО з української мови»;
- *приклад-емоція* – «Це означає, що вони відрізані від можливості вступити до ЗВО, не можуть поїхати на роботу до іншої області й претендувати на роботу в органах місцевого самоврядування, бо не знають української мови. Чи можна уявити в будь-якій європейській країні, що випускник державної школи провчився 11 років і не знає державної мови? Держава не могла залишити таку ситуацію й узяла на себе відповідальність забезпечити порівняно кращий рівень викладання української в школах нацменшин».

Наступний етап – планування комунікації, що передбачає формулювання мети, цільової аудиторії, окреслення завдань, вибір каналу комунікації, інструменти комунікації, очікувані результати. Для успішної реалізації всіх етапів комунікації важливо посилити інформаційне наповнення власних ресурсів (сайт закладу, сайти структурних підрозділів, сайт випускової кафедри) додатковими ресурсами (наприклад, соцмережі). З-поміж ефективних комунікативних тактик вартий уваги такий прийом, як «спрощена мова спілкування», що спрямований на позбавлення штампів, канцеляризмів, другорядної інформації, зайвих деталей. До технік ефективних комунікацій належать «персоналізація», «візуальний сторителінг», «цифрова наративізація», «зворотний зв'язок» (онлайн-опитування), «цифровий фактаж», «фокус-результати» (комунікування результатів своєї діяльності) тощо. Ефективна комунікація – цілеспрямована взаємодія, орієнтована на розуміння співрозмовника, її засоби сприяють налагодженню й розвитку контактів, позитивних взаємин, вивченню особистісних якостей тощо. Важливими вміннями є врегулювання вербальних і невербальних «сигналів» спілкування та забезпечення особистісного комунікативного комфорту. Як зазначає відомий український фахівець у галузі масових комунікацій Г. Почепцов, «символ містить у собі більше інформації, ніж звичайне слово. Символ, як правило, спирається на більш давній арсенал впливу, ніж сьогоденні наші надбання. Символ – це те, що уже впливало на наших пращурів як ефективний інструментарій. За допомогою символу ми можемо підключатися до інших, більш насичених інформаційно сфер. Символ ідеальний для будь-якого комунікатора, тому всі технологічні системи комунікативного впливу обов'язково спираються на символи» [15, с.11].

Для інтегрування студентів та викладачів до «комунікативної спільноти» особливе значення має етика відповідальності. У праці О. Апеля «Обґрунтування етики відповідальності» філософ зазначає, що «визначення ідеї комунікативної спільноти зобов'язує до прогресивної реалізації певних умов, які насамперед роблять можливою дискусивну організацію колективної відповідальності за колективні дії» [20, с.60].

Навчально-методичне забезпечення. ОКС – багатосуб’єктне середовище, яке об’єднує суб’єкти навчання, інформаційні освітні ресурси, комп’ютерні засоби навчання, педагогічні методи й технології. Засобами інформаційної підтримки студентів та навчального процесу є інформаційний пакет спеціальності, паперові й електронні ресурси університетської та кафедральної бібліотек, модульне середовище для навчання, навчально-методичні комплекси дисциплін (робочі програми, силабуси, підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації до практичних занять, вказівки до виконання курсових робіт, програми практичної підготовки тощо). Навчальні курси в модульному середовищі наповнюють навчально-методичним електронним комплексом із конкретних дисциплін, що містить такі елементи: електронні підручники, де представлений теоретичний матеріал, глосарій, а також теми семінарських і практичних робіт; плани лекційних та практичних занять; віртуальні лабораторні комплекси; конспекти-презентації лекцій; завдання до практичних робіт; навчальні завдання для самостійної роботи й вимоги до них; питання та завдання до підсумкової атестації; опис інформаційних засобів і технологій, необхідних для виконання навчальних завдань; методичні вказівки до використання цього комплексу; електронні банки тестів; покликання на додаткові інформаційні ресурси з дисципліни в мережі Інтернет; додаткові навчальні матеріали (підручники, посібники, журнали тощо).

Освітньо-інформаційні ресурси. Автоматизована система управління навчанням «Moodle» – це веб-додаток, розташований на сервері. «Moodle» надає змогу проектувати, створювати інформаційно-навчальні ресурси навчального закладу та керувати ними. «Moodle» – достатньо гнучка система, оскільки викладач може не лише самостійно створювати електронний курс та управляти ним, а ще й контролювати доступ до своїх курсів, надсилання на перевірку виконаних студентами завдань, використовувати часові обмеження, створювати власні системи оцінювання знань, фіксувати завдання, надіслані із запізненням, дозволяти або забороняти студентам перекладати контрольні завдання (модульних або підсумкових – заліків, іспитів), за результатами виконання студентами завдань виставляти оцінки й давати коментарі. Можливості, які надає система, допомагають забезпечити індивідуальну роботу викладача з кожним студентом. Це не лише використання електронної пошти та обміну вкладеними файлами, але й організація форумів, чатів, ведення блогів тощо. Водночас можна використовувати текст, презентації, таблиці, схеми, графіку, відеоматеріали, покликання в мережі Інтернет, допоміжні файли й інші матеріали [9].

У використанні «Moodle» для підготовки майбутніх учителів української мови і літератури є низка переваг, а саме: зміна рутинних дій; можливість навчання в будь-який зручний для студентів час; вільний доступ до комплексу необхідних навчальних матеріалів у сучасному електронному вигляді; інноваційна система оцінювання знань (електронні тести), об’єктивна та незалежна від викладача; збільшення творчого й інтелектуального потенціалу завдяки самоорганізації, уміння взаємодіяти з колегами-одногрупниками, розміщення власних файлів, розв’язання проблем, дискусія у форумах та чатах [1]. «Moodle» – це система, яка орієнтована насамперед на забезпечення інтерактивної взаємодії між учасниками навчального процесу, її застосовують для організації як заочного та дистанційного навчання, так і для підтримки очного навчання. Однак найкращі результати система забезпечує в разі так званого змішаного навчання («blended learning»). У цьому випадку традиційна навчальна комунікація «обличчям до обличчя» доповнена технологіями електронного навчання («e-learning»). Реалізація електронного навчання забезпечує комунікацію студентів між собою та з викладачем за допомогою електронних освітніх ресурсів і сервісів. Для майбутніх учителів української мови і літератури ОКС дає змогу реалізовувати різні види комунікації: чати, електронна пошта, презентації, що суттєво збагачує взаємодію суб’єктів середовища.

Освітньо-інформаційні ресурси – це ресурси освітнього характеру, які розміщені у веб-просторі локальної (ЗВО) чи глобальної мережі у вигляді різних форматів (текстового, графічного, архівного, аудіо та відеоформатів тощо). Ці ресурси безпосередньо стосуються навчання майбутніх учителів української мови і літератури (електронна бібліотека, словники, енциклопедії, педагогічна преса, Wiki-ресурси, електронні підручники, освітні платформи:

«Prometeus» – один із найбільших проєктів безкоштовної освіти в Україні. На сайті подано курси для підвищення кваліфікації учителів, а також для підготовки учнів до ЗНО – <https://prometheus.org.ua>.

«Coursera» – портал, що містить онлайн-курси з різних дисциплін, у разі успішного закінчення яких користувач отримує сертифікат про проходження курсу – <https://blog.coursera.org/coursera-response-to-the-humanitarian-crisis-in-ukraine>.

Шкільне життя – портал актуальних новин освіти. Найкращі авторські розробки уроків, шкільних сценаріїв, методичних рекомендацій. <https://www.schoolife.org.ua>.

«EdEra» – студія онлайн-освіти. На сайті подано онлайнкурси, спецпроєкти, інтерактивні підручники та освітні блоги – <https://www.ed-era.com>.

«iLearn» – проєкт, створений командою громадської спілки «Освіторія», пропонує вебіари, тести, навчальні курси – <https://ilearn.org.ua>.

«На урок» – освітній проєкт, що містить розробки уроків, конспекти уроків, тести, методичні рекомендації, матеріали для позакласної роботи тощо – <https://naurok.com.ua>.

«Всеосвіта» – освітній проєкт, який містить онлайн-курси, вебіари, навчальні матеріали тощо – <https://vseosvita.ua>.

«ВШО» – Всеукраїнська школа он-лайн – освітня платформа для вчителів та учнів 5-11 класів (відеоуроки, завдання, тести) – <https://lms.e-school.net.ua>.

«Мій клас» – портал, що містить понад 7000 завдань із 6 навчальних предметів, теоретичний матеріал – <https://miyklas.com.ua>

«UROK-UA» – освітній портал, на якому розміщено навчально-методичні матеріали з усіх шкільних предметів для вчителів, зокрема підручники, навчальні посібники, методичні рекомендації, збірники завдань, конспекти уроків, презентації, дидактичний матеріал – <https://urok-ua.com>.

«MozaBook» – інтерактивний програмний комплекс, що урізноманітнює інструментарій шкільних уроків ілюстраційними, анімаційними та творчими презентаціями <https://www.mozaweb.com/uk/mozabook>, а також методичні матеріали до уроків, олімпіад та конкурсів, офіційний сайт української мови і літератури; форуми літературних об'єднань тощо).

Інформаційні ресурси освіти наразі досить швидко розвиваються, їх інтерфейси та освітні можливості удосконалюються й розширюються. Так, вони формують нову епоху в освіті, завдяки створенню можливостей для кожного отримати доступ до якісної освіти у зручній формі та у зручний час. Зауважимо, що кількість інформаційних ресурсів останнім часом істотно зростає, нами було зазначено лише деякі з них для практичного прикладу. Тому грубою помилкою було б формування переліку назв конкретних ресурсів або їх типів, вимог щодо їх обов'язкового використання у роботі. Це викреслило б суттєвий мотивуючий чинник – вільний вибір ресурсу для застосування згідно особистісних потреб та інтересів освітян.

Залучення студентів до участі в телеконференціях, веб-конференціях, форумах, чатах для оптимізації навчально-пізнавальної діяльності й забезпечення комунікації між суб'єктами освітнього процесу стає можливим завдяки взаємоузгодженню трьох сфер: аудиторних занять (педагогічні програмні засоби), електронних бібліотек (мультимедійні засоби, електронні підручники, енциклопедії, бази даних), Інтернету (соціальні сервіси, електронна пошта, скайп, телеконференції, чати, блоги, гіпертекстове середовище «Вікі-Вікі» тощо). Наприклад, робота над мультимедійним проєктом має необмежені можливості для розвитку ефективної форми комунікації викладача й майбутніх учителів української мови і літератури. У процесі проєктної діяльності змінюються взаємини між викладачем і студентами, зникає бар'єр страху перед необхідністю відповідати або запитувати. Так, у ході роботи над мультимедійним проєктом перед майбутніми вчителями української мови і літератури постає низка завдань: робота над дизайном презентації (оформлення текстів); створення ієрархічної структури всієї інформації по тексту; розрахунок анімації; застосування технології гіпертексту для створення меню та кнопок переходу; сканування й фотографування необхідних матеріалів; запис тексту та музики тощо. Мультимедіа не лише забезпечує множинні канали презентування інформації, а й створює умови, коли різні середовища доповнюють один одного. Перед майбутніми педагогами постають великі можливості у творчому використанні кожного індивідуального середовища, що має свою мову.

Останнім часом в Інтернеті набувають поширення засоби «віртуальних світів» (ВС), тривимірних об'єктів, які є вдосконаленою електронною моделлю не книжкової сторінки (як веб-сторінка), а кімнати, музейного залу, міського майданчика тощо. Модель ВС для дидактичних цілей можна трактувати як подальше поліпшення моделі комп'ютерного слайд-фільму. Ця модель уже знайшла в педагогіці широке застосування. Зафіксовано збільшення її віртуальних можливостей і впровадження в неї низки принципів, властивих гіпертексту, наприклад: свобода пересування по ВС; необов'язковість суцільного перегляду ВС. Крім того, ВС має ефект присутності: можна вибирати кут огляду об'єктів ВС, переміщуватися від одного об'єкта до іншого. Підвищенню ефективності проєктної діяльності, розвитку інформаційно-аналітичної діяльності сприяють веб-квести, кейс-технології, сервіси «Mindjet MindManager», «LiveSpaces» та «Windows Live Writer» (створення записів блогосфери та управління ними). Особливе зацікавлення становить спілкування студентів у мережевій спільноті, що вимагає дотримання правил мережевого етикету, визнання учасників, «ніків», «аватарів», зіставлення їх із реальними, часто відомими у своєму середовищі професіоналами, спостереження за їхньою діяльністю. Для організації групової роботи студентів можна сформувати блогосферу для записів із можливістю обговорення, обміну повідомленнями тощо. Сервіс «LiveSpaces» застосовують для розміщення блогів. Для створення й управління записами в блогах «Microsoft Live Spaces» використовують спеціальний додаток «Windows Live Writer».

Для активізації комунікації між студентом і викладачем організовано форум – основний інструмент взаємозв'язку, що дає змогу студентам проходити консультації, ставити запитання, на які викладач відповідає в зручний для нього час. Запитання-відповіді в текстовому форматі (за бажанням викладача) можуть бути доступними й для інших студентів (навіть наступних груп) [21]. Це допомагає створити перелік запитань, які часто виникають у студентів стосовно вивчення курсу, подати вичерпні відповіді.

Цілеспрямована організація самоосвітньої діяльності студентів супроводжувана самостійним пошуком необхідних знань у гіпертексті, конструюванням власного ОКС й індивідуальної освітньої траєкторії, формулюванням (вибором) аналітично орієнтованих завдань, необхідністю ухвалення рішень щодо використання потенціалу середовища, виконання функцій управління власною діяльністю із саморозвитку тощо. Ефективної співпраці досягають через створення атмосфери доброзичливості, взаємопідтримки та взаємоповаги у взаємодії педагогів і студентів, студентів між собою, а також з іншими членами ОКС на тлі спільного виконання завдань, набуття досвіду використання ІКТ. Можливість інтерактивності сприяє формуванню в майбутніх учителів української мови і літератури за допомогою інтернет-технологій комунікативних навичок, культури спілкування, що передбачає вміння стисло й чітко формулювати власні думки, терпимо ставитися до думки партнерів, здатність вести дискусію, аргументовано викладати свою позицію, а також слухати та поважати думку партнера. Можливість пошуку різної інформації (текстової, звукової, графічної, мультимедійної) сприяє формуванню в майбутніх учителів української мови і літератури уміння здобувати інформацію з різних джерел і подальшому її опрацюванню за допомогою сучасних комп'ютерних технологій. Пошукові послуги Інтернету дають змогу отримати доступ до віртуальних бібліотек, віртуальних кафе й музеїв, різних інформаційних та освітніх сайтів.

Наставництво. На сайті ЗВО можна ознайомитися з освітніми програмами, освітніми компонентами, силабусами, робочими програмами дисциплін. Супровід освітнього процесу, тісну взаємодію між його учасниками реалізують через систему наставництва (кураторство, робота деканату, відповідальних осіб на кафедрі, студентського самоврядування, викладача тощо). Необхідні роз'яснення здобувач отримує в гаранта ОП, викладача певної дисципліни, куратора академічної групи, завідувача кафедри, декана факультету.

Традиційно наставництво має такі форми освітньої комунікації: співпраця в процесі навчально-виховної діяльності; безпосереднє спілкування викладача зі студентом як в аудиторії, так і поза навчальним процесом; проведення наукових студентських конференцій та семінарів регіонального й усеукраїнського рівнів; використання електронної пошти, месенджерів («Viber»), телефонного зв'язку для обміну повідомленнями тощо. На кафедрі викладачі розробляють графіки консультацій для студентів. Для соціально-економічного захисту прав та інтересів студентів працює первинна профспілкова організація студентів, яка має такі напрями: формулювання адміністрацією університету пропозицій щодо поліпшення умов побуту, відпочинку, медичного обслуговування, оздоровлення, розвитку студентського самоврядування; контроль правильності нарахування стипендії та інших виплат студентам. Для визначення рівня задоволеності освітньою, організаційною, інформаційною, консультативною й соціальною підтримкою проводять анкетування здобувачів вищої освіти. Одним із найважливіших елементів ОКС є активність студент (робота у форумах і чатах, спілкування електронною поштою тощо).

Уважаємо, що ОКС у ЗВО сприятиме формуванню успішної інтелектуальної і творчо розвиненої особистості вчителя української мови і літератури, забезпечуватиме оперативний інтерактивний доступ до інформації та реалізуватиме освітні комунікації. ОКС розширює можливості для розвитку комунікативної компетентності майбутніх учителів української мови і літератури, зважаючи на індивідуальні освітні потреби, темп і ритм освоєння навчального матеріалу; формування суб'єктної позиції студента, підвищення його мотивації, самостійності, соціальної активності, рефлексії та самоаналізу; трансформування стилю викладання від трансляції знань до інтерактивної взаємодії; персоналізації освітнього процесу (студент самостійно окреслює свої навчальні цілі, способи їх досягнення, бере до уваги свої освітні потреби, інтереси та здібності, викладач є лише фасилітатором). У схематичному вигляді можливості ОКС представлено на рис.3.

Рис. 3. Можливості ОКС у підготовці майбутніх учителів української мови і літератури

На нашу думку, удосконалення професійної підготовки вчителя української мови і літератури потребує виважених педагогічних дій та розв'язання актуальних організаційно-педагогічних завдань в умовах ОКС, зокрема:

- удосконалення змісту освіти через використання сучасних теоретичних і практичних напрацювань з ораторської (комунікативної) майстерності;
- використання інноваційних освітніх технологій, форм організації навчальної діяльності (проектування та проведення інтегрованих (бінарних) занять, методів і прийомів удосконалення комунікативної майстерності (відкриті лекції, публічні виступи, майстер-класи, дебати, тренінги тощо);
- упровадження спеціально розроблених курсів (спецкурсів) із розвитку комунікативної майстерності майбутніх учителів української мови і літератури;
- залучення викладачів і науковців до вивчення й розв'язання комунікативно-педагогічних проблем, збільшення та підвищення якості наукових і навчально-методичних праць комунікативного спрямування;
- поглиблення співпраці із зарубіжними дослідниками (участь у міжнародних конференціях, форумах, семінарах, публікації в зарубіжних виданнях, вивчення й використання міжнародного досвіду);
- розроблення професійно орієнтованих комунікативних завдань (урахування тем індивідуальних робіт відповідно до професійного спрямування);
- розроблення та впровадження спеціалізованих мультимедійних технологій – відеокурсів, інтернет-ресурсів, форумів, соціальних мереж, хмарних технологій тощо;
- залучення студентів і викладачів до позанавчальної комунікативної діяльності (конкурси ораторів, читців, публічні дебати тощо), а також до різноманітних видів інформальної освіти.

Отже, доцільність створення й підтримки ОКС у закладах вищої освіти зумовлена низкою чинників: зростанням швидкості передання інформації та знань; необхідністю динамічної адаптації майбутніх учителів української мови і літератури до навколишнього середовища й соціальних змін, що відбуваються в ньому; потребою реформування системи навчання відповідно до вимог інформаційного суспільства (підвищення продуктивності праці; прозорість і гнучкість освітніх процесів; навчання згідно з потребами та здібностями студентів). Електронні освітні ресурси мають чималий потенціал для підвищення якості навчання майбутніх учителів української мови і літератури та сприяють усвідомленню ними особливостей майбутньої професійно-комунікативної діяльності, розвитку особистісних і професійно важливих якостей, необхідних для успішного опанування майбутньої професії; оптимізують побудову індивідуальних освітніх траєкторій, розвиток творчих здібностей.

Список використаних джерел:

1. Аврамчук А., Коваль Т. Використання системи MOODLE для створення мультимедійних електронних освітніх ресурсів з мовних дисциплін : зарубіжний і вітчизняний досвід. *Педагогічний процес : теорія і практика. Серія: Педагогіка*. 2016. №2(53). С.93-99.

2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Академія, 2004. 342 с.
3. Безуглий А.І. Віртуальний університет: проблеми створення і функціонування. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців : методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2016. Вип.46. С.110-114.
4. Вовк О.І. Комунікативно-когнітивна компетентність студентів-філологів: нова освітня парадигма. Черкаси : Чабаненко Ю.А., 2013. 500 с.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. 2-ге вид. Рівне: Волинські обереги, 2011. 374 с.
6. Григоренко Т.В. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх учителів-філологів в умовах освітньо-комунікативного середовища закладів вищої освіти : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2021. 586 с.
7. Гуревич Р.С. Інтеграція наукових знань у підготовці майбутнього вчителя технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2015. №51. С.97-103.
8. Гуревич Р.С., Кадемія М.Ю., Шевченко Л.С. Інформаційні технології навчання : інноваційний підхід : навч. посіб. /за ред. Гуревича Р.С. Вінниця : Планер, 2013. 499 с.
9. Гуревич Р.С. Інформаційне суспільство як важливий чинник розвитку освітнього середовища у ВНЗ. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2015. №43. С.3-9.
10. Коломоєць Г.П., Швець Ю.О. Структура електронного курсу та її реалізація в MOODLE: URL: <http://2013.moodlemoot.in.ua/course/view.php?id=12&lang=ru> (дата звернення:12.04.2023).
11. Концепція «Нова українська школа»: URL: http://cdt-tyachiv.ucoz.ua/2017-2018/119/koncersija_nova_ukrajinska_shkola.doc (дата звернення: 21.03.2023).
12. Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 років: URL: [//old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797](http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797) (дата звернення: 25.02.2023).
13. Панченко Г.Д., Шевченко А.Ф. Інформаційно-освітнє середовище в професійній підготовці вчителя: URL: http://www.irbisnbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znppo_2012_11_15.pdf. (дата звернення: 12.03.2023).
14. Сисоєва С.О., Алексюк А.М., Воловикта П.М. [та інш.]. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / за ред. Сисоєвої С.О. Київ : ВПОЛ, 2001. 504 с.
15. Почепцов Г.Г. Теорія комунікації. Київ : Ваклер, 2001. 656 с.
16. Семенов О.М. Академічна лекція і академічний учитель в цифрову епоху: праксеологічний підхід. *Фізико-математична освіта*. 2017. №2(12). С.140-146.
17. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури : монографія. Суми : Мрія-1, 2005. 404 с.
18. Семенов О.М., Ячменик М.М. Мовно-методична підготовка майбутнього вчителя-словесника до використання засобів медіаосвіти : монографія. Суми : Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2019. 211 с.
19. Сениця Н.І. Особливості формування віртуального освітнього простору в закладі вищої освіти : магістерська робота : 011. Львів, 2020. 104 с.
20. Ситниченко Л.А. Першоджерела комунікативної філософії : навч. посіб. для студ. гуманіт. спец. вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 1996. 176 с.
21. Тарнавська Т.В. Використання сучасних засобів комунікації в освітньому процесі. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. 2013. №10. С.18-23.
22. Фоміних Н.Ю. Підготовка майбутніх учителів філологічних спеціальностей до застосування інформаційно-комунікаційних технологій : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Ялта, 2010. 20 с.
23. Шахіна І.Ю. Визначення і напрями створення інформаційного освітнього середовища. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. 2013. №36-37(40-41). С.245-255.
24. Шишкіна М.П. Тенденції розвитку та використання інформаційних технологій в контексті формування освітнього середовища: URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwiFg6Ckvqv-AhWC_CoKHft8AYgQFnoECA0QAQ&url=https%3A%2F%2Fjournal.iitta.gov.ua%2Findex.php%2Filt%2Farticle%2Fview%2F287%2F273&usq=AOvVaw3-TJMCBadUjMUsUKAiokO (дата звернення: 13.04. 2023).
25. Шоробура І. Використання інформаційних технологій в управлінні вищим навчальним закладом. *Педагогічний дискурс*. 2016. №21. С.187-192.
26. Шпак Н.О. Комунікаційний менеджмент: сутність та розвиток. *Економіка та держава*. 2010. №2. С.30-33.